

Inventering av sköldbaggar på krissla 2018

Rapporter om natur och miljö | Rapport nr 2018:20

Inventering av sköldbaggar på krisla 2018

Mari Lujala

Titel: Inventering av sköldbaggar på krisla 2018

Rapportnummer: 2018:20

ISSN: 1653-7041

Rapportansvarig/Författare: Mari Lujala

Samtliga foton: Mari Lujala

Kartbilder: © Lantmäteriet, © Länsstyrelsen i Gotlands län

Utgiven av: Länsstyrelsen i Gotlands län

Tryckår: 2018

Tryckeri: Länsstyrelsen i Gotlands län, Visby

Rapporten finns att hämta i PDF-format på Länsstyrelsens webbplats:

www.lansstyrelsen.se/gotland

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
Inledning	5
Metod	5
Resultat	6
Pantersköldbagge – <i>Pilemostoma fastuosum</i>	6
Rostsköldbagge – <i>Cassida ferruginea</i>	8
Svartbent sköldbagge – <i>Cassida murraea</i>	10
Besökta områden	12
Diskussion	26
Källförteckning	26

Sammanfattning

På uppdrag av Länsstyrelsen i Gotlands län genomfördes en inventering av sköldbaggar ingående i åtgärdsprogrammet för hotade insekter på krisslor (Lennartsson, Björklund & Wanntorp 2014). Pantersköldbagg (*Pilemostoma fastuosum*), rostsköldbagg (*Cassida ferruginea*) och svartbent sköldbagg (*Cassida murraea*) eftersöktes i områden där krissla i olika utsträckning förekommer som ett vanligt eller enstaka inslag i vegetationen. Trots den varma och extremt torra våren och försommaren, med en del nedvissnade krissleplantor och -bestånd, resulterade inventeringen i en del nya lokaler.

Inventeringen genomfördes under sista halvan av maj till första halvan av juni 2018 och omfattade 15 olika områden från Fårö i norr till Sundre i söder. Pantersköldbagg (*Pilemostoma fastuosum*) observerades i fem områden varav tre nya; Eke Smiss/Kullunde, Näs Stora Däppan och Hablingbo Krakvät NR. I området vid Mästermyr i Silte hittades två nya dellokaler, väster och öster om den tidigare kända lokalen.

Rostsköldbagg (*Cassida ferruginea*) observerades i sju olika områden varav fyra nya; Fårö Gylpövät, Ronemyr Davide, Lummelunda Landträskdammen och Hablingbo Sävvät NR. I området vid Mästermyr i Silte hittades en ny dellokal väster om den tidigare kända lokalen.

Svartbent sköldbagg (*Cassida murraea*) observerades endast i en dellokal Mästermyr i Silte, öster om den tidigare kända lokalen.

Spår av sköldbaggelarvernans näringsgnag observerades utan att hitta larver eller imagos i tre av lokalerna; Sundre Muskmyr NR, Hamra Hulehällar och Burgsvik Mjölhatteträsk.

Utöver de eftersökta arterna noterades även den i åtgärdsprogrammet inkluderade fjärilsarten skarplinjerad krisslesäckmal (*Coleophora conyzae*, NT) i två lokaler; Fårö Ajkesträsk en (1) larv och Vamlingbo Alvret Nore två larver. Båda lokalerna är nya för arten.

Inledning

Sköldbaggarna är bundna framförallt till det korgblommiga släktet *Inula*, krisslor, innefattade tre olika arter. På Gotland är luddkrisslan (*Inula britannica*) spridd men uppträder ganska sparsamt, svärdkrissla (*Inula ensifolia*) förekommer sällsynt på norra ön medan krissla (*Inula salicina*) är vanlig på växelfuktig jord (Martinsson 2012). Krissla förökar sig dels med underjordiska utlöpare och kan då bilda större bestånd, dels genom fröspridning.

Växtsäsongens första späda blad spricker fram i april – början av maj och utgör då födo- och förökningsunderlag för den övervintrande generationen. De tidigaste nykläckta larverna har visat sig runt 8 maj (Lujala pers. obs.), i större antal förekommer de först några veckor senare ända in i juli månad. Nykläckta imagos kan man finna i början av juli och en bit in i augusti innan de går ner i förnan för övervintring.

På vårkanten söker sköldbaggarna på nytt upp krisslan för att para sig, äggsamlingen fästs sedan i en klump i stjälkbasen. De nykläckta larverna kryper uppåt till bladen för att ägna sig åt näringsgnag och tillväxt. Efter cirka fem hudbyten förpuppas larverna, oftast på undersidan av bladen. Den nykläckta generationen äter sedan upp sig under en kort period innan de kryper ner för övervintring.

Då samtliga sköldbaggsarter lämnar enhetliga spår efter sitt näringsgnag krävs en inventering under den period när antingen skalbaggar eller larver kan identifieras för fastställande av arttillhörighet.

Metod

Ett antal lokaler valdes ut av Länsstyrelsen på Gotland utifrån känd krissleförekomst (Artportalen).

Fritt eftersök av krissla med spår av näringsgnag gjordes över mer eller mindre stora arealer naturligt avgränsade av exempelvis skogskanter, tät buskage eller högt gräs med sammanhängande grässvål. När krissla med näringsgnag påträffades undersöktes plantorna inledningsvis okulärt, sedan genom slaghävning samt vid vissa tillfällen genom inverterad lövblås dvs. insektssug. Fynden har sedan rapporterats in till Artportalen.

Resultat

Totalt fältundersöktes 15 områden på Gotland.

Sköldbaggar, där art kunde identifieras, hittades vid tio olika lokaler. Spår av larvernas näringsnag, varav art ej kan fastställas fanns vid ytterligare fyra lokaler. Helt utan fynd var två lokaler.

Pantersköldbagge – *Pilemostoma fastuosum* (Schaller), starkt hotad (EN)

Figur 1. Pantersköldbagge (*Pilemostoma fastuosum*). Överst till vänster fullt utfärgad sköldbagge, t.h. nykläckt sköldbagge. Undre raden t.v. larv, t.h. puppa.

Pantersköldbagge är den minsta av sköldbaggarna, 5–6 mm lång. Den har förkrympta flygvingar och saknar till följd därav flygförmåga. Som fullt utfärgad på våren är den vackert rödmetallic glänsande, metallglansen avtar med tiden och övergår till tegelröd. De svarta teckningarna varierar något i mönster mellan individerna. Nykläckta exemplar är gulgröna med en metallglans som avtar med tiden. Den brungröna larven blir upp till 6 mm lång, den har ljusbrunt huvud till skillnad från den svartbenta sköldbaggen, *Cassida murraea*, vars huvud är alltid svart. I larvstadiet är huvudfärgen det enklaste kännetecknet för att skilja arterna åt oavsett larvernas ålder. Puppen är ljusgrön med två svarta prickar,

rektangelformad, platt, men med ett massivt intryck. Förpuppningen sker på undersidan av bladen. När puppan väl är fäst vid bladet dör sköldbaggen om man petar loss den före kläckningen.

Figur 2. Känd förekomst av panterköldbagge (*Pilemostoma fastuosum*) på Gotland 1900 – 2018 (Artportalen 2018-11-26). Nyupptäckta områden finns i Eke Smiss på sydöstra sidan, Näs Stora Däppan och Hablingbo Krakvät NR på sydvästra sidan samt nya dellokaler vid Mästermyr i Silte.

Rostsköldbagge – *Cassida ferruginea* (Goeze), sårbar (VU)

Figur 3. Rostsköldbagge (*Cassida ferruginea*) överst fullt utfärgad på våren, karakteristisk spillningshög på grässtrået uppe i vänstra hörnet. Nere t.v. yngre larv ännu utan sidoförgreningar på tvärutskotten, t.h. äldre larv nära förpuppningsstadiet.

Rostsköldbaggen är 4–6 mm lång käckt ärtgrön skalbagge där den övervintrande generationen är något mattare grön jämfört med den nykläckta sensommargenerationen. Larven blir upp till 5 mm lång, är brunrågrön och genom sina karakteristiska ekskrementtrådar i en klump över ryggen är den lätt att känna igen.

Rostsköldbaggarna, såväl de vuxna som larver, är tämligen orädda av sig. De litar på sin kamouflagefärg och träffas därmed ofta på ovansidan av krissleblad vilket mer sällan inträffar med de andra sköldbaggsarterna.

Figur 4. Förekomst av rostsköldbagge (*Cassida ferruginea*) på Gotland 1900 – 2018 (Artportalen 2018-11-26). Nyupptäckta områden finns vid Rone Davide, Lummelunda Landträskdammen, Fårö Gylpövät samt Hablingbo Sävvät NR.

Svartbent sköldbagge – *Cassida murraea* L. nära hotad (NT)

Figur 5. Svartbent sköldbagge (*Cassida murraea*) överst nykläckt sommargeneration, t.v. i juli, t.h. i juni. De är gröna med svarta teckningar i varierande mönster. Larven är genomskinligt ljusgrön med svart huvud, de blanka svarta extremitetstrådarna bärs som skydd över bakändan.

Svartbent sköldbagge är 6–8 mm lång, således den största av de inventerade arterna. Som nykläckt är den grön för att som fullt utfärgad efter övervintringen bli vackert tegelröd med bibehållna svarta teckningar. Larven liknar pantsköldbaggens (*Pilemostoma fastuosum*) larv, de har snarlika extremitetstrådor över bakkroppen och larvernas kroppsfärg kan stundtals vara förvillande lika. Den pålitligaste skillnaden finns i larvernas huvudfärg, pantsköldbaggens har genomskinligt ljusbrunt huvud medan den svartbenta sköldbagges huvud är svart.

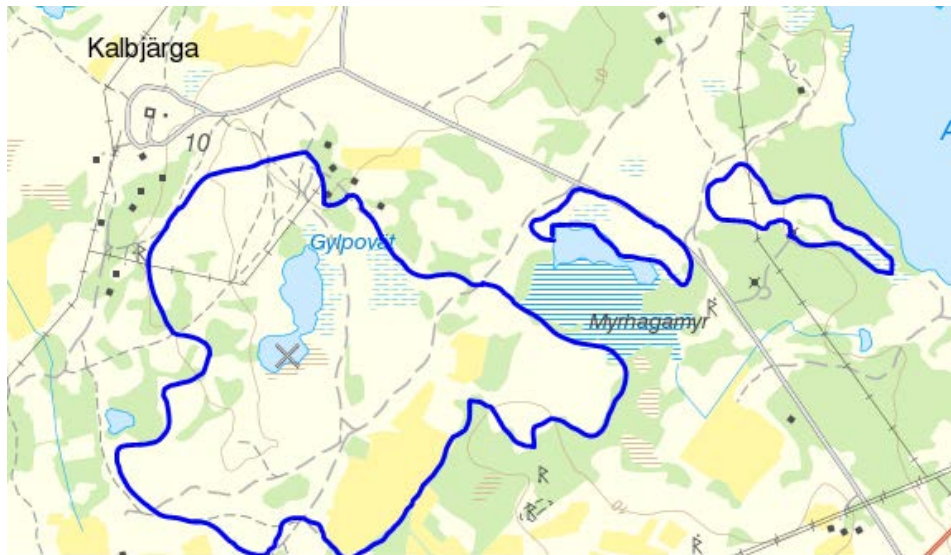

Figur 6. Förekomst av svartbent sköldbagge (*Cassida murraea*) på Gotland 1900 – 2018 (Artportalen 2018-11-26). Inga nya områden upptäcktes.

Besökta områden

Fårö Kalbjärnga Gylpövät, 6431860/747848, 2018-05-17

De nordostliga smålokalerna fuktmark med kalkbleke. Lågväxt krissla. Håvning och besiktning, inga gnagspår. Någon *Oidaematophorus* art, *Coleophora conyzae* (NT) samt *C. follicularis*. Gylpövät alvarliknande med fuktsvackor jämte åkerrenar och runt talldungar. Glest med lågväxt krissla, i fuktsvacka samt åkerren. Fynd av tre exemplar av *Cassida ferruginea*. Okulärsök, håvning och insektssug.

Figur 7. Lokaler vid Kalbjärnga, Gylpövät.

Figur 8. Lokaler för rostsköldbagge vid Gylpövät. Krissla växer vid åkerrenen och impediment (t.v.) samt vid fuktsvackor företrädesvis runt stenar, små enbuskar och gamla stubbar (t.h.).

Fårö Limmoträsk södra, 6422444/743952, 2018-05-17

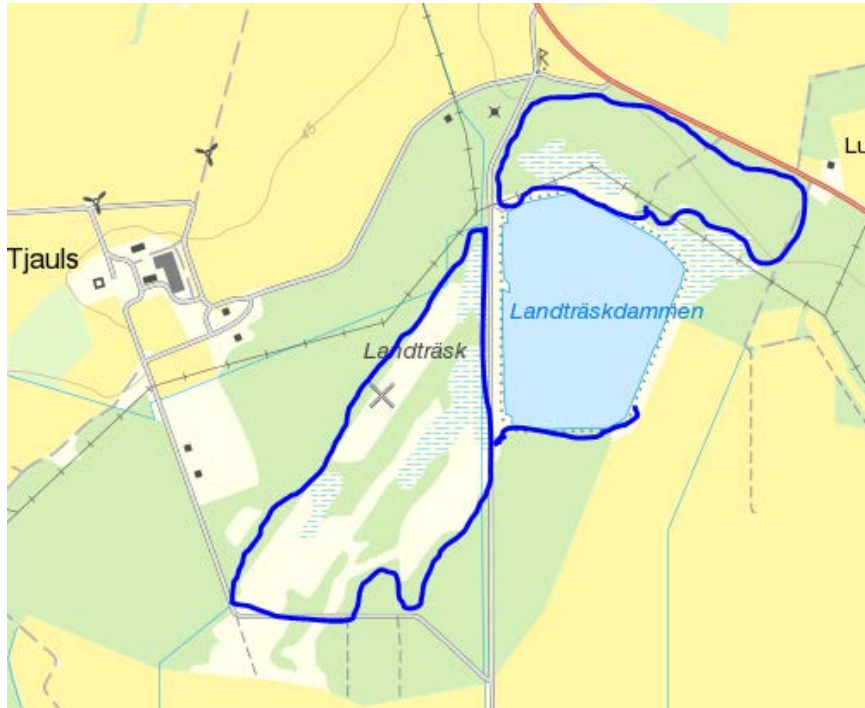
Fuktig till blöt blandskog, torrare områden med ek och hassel, delvis betad med nöt. Glest med lågvuxen krissla. Okulärsök och håvning. Gnagspår endast i områdets norra del vid träskstranden där fyra exemplar av *Cassida ferruginea* påträffades. Ett tidigare registrerat fynd av *C. ferruginea* vid åkervägen i SO återfanns ej.

Figur 9. Lokalen vid södra Limmoträsk.

Lummelunda Landträskdammen, 6406720/705480, 2018-05-31

Växelfuktig kalkbleke med senvuxen tall jämte en del helt öppna områden kring en sötattendamm. Glest med lågvuxen krissla, gnagspår. Okulärsök, håvning och insektsug. Fynd av tre exemplar av *Cassida ferruginea* samt någon *Oidaematophorus* och *Coleophora follicularis*.

Figur 10. Lokalen vid Landträskdammen.

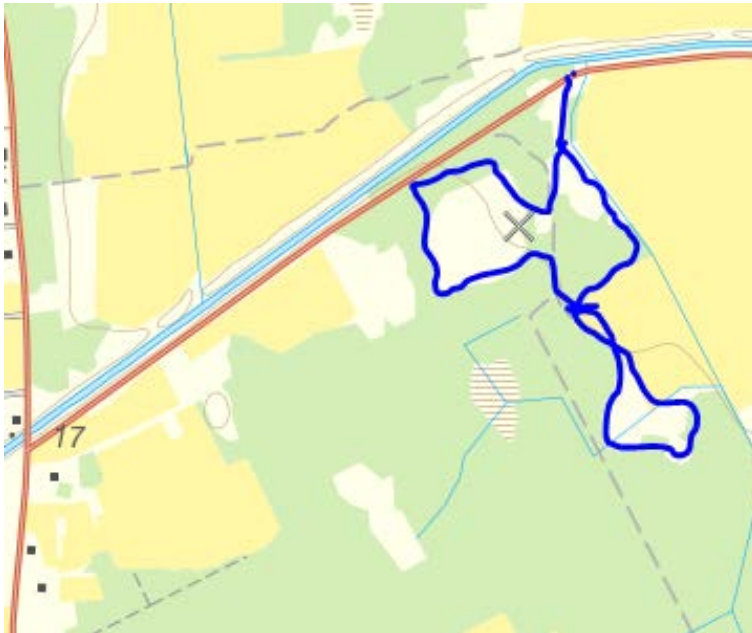

Figur 11. Området med fynd norr om dammen (t.v.), dammvallslutning med fynd av gnagspår (t.h.).

Silte Mästermyr västra, 6348889/694771, 2018-06-01

Kalkblekemark med mindre helt öppna ytor, mer eller mindre tät tallskog med inslag av brakved vid skogsbryn. Två grunda (grävda?) ytor med vattenspegel. Rikligt med lågvuxen krissla vid vägren, glesare bestånd vid de halvöppna kalkblekeytorna. Gott om gnagspår. Okulärsök och insektsug. Fynd av någon *Oidaematophorus*, fem exemplar av *Cassida ferruginea* och sju exemplar av *Pilemostoma fastuosum*. Vid koordinat 6348859/694791 gjordes en intressant iakttagelse av en vuxen *P. fastuosum* som för ovanlighetens skull satt på ovansidan av ett krissleblad. I samband med ett fotograferingsförsök på ca 1 m avstånd "flög" panterköldbaggen ca 0,7 m iväg, en tämligen lång sträcka av en art som har förkrympta flygvingar och således inte borde kunna flyga. Individen letades efter för insamling men tyvärr misslyckades värvet.

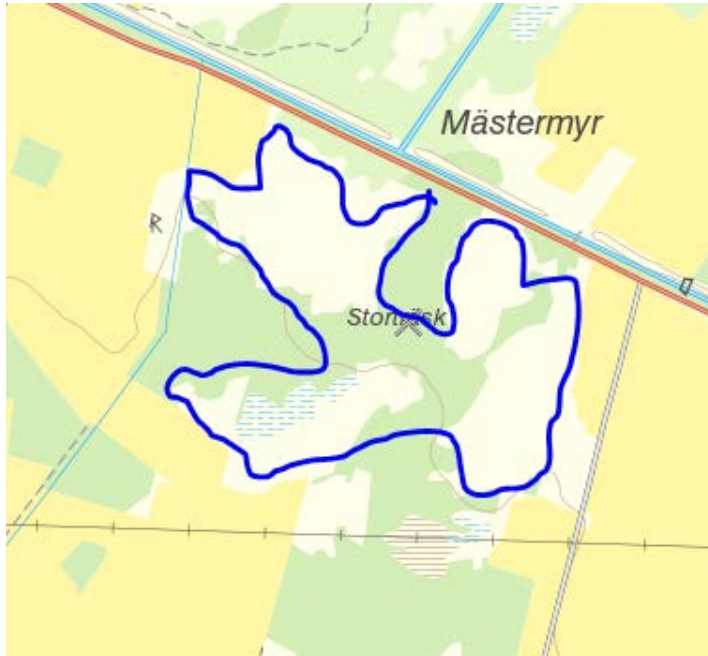
Figur 12. Lokalen vid Silte Mästermyr västra.

Figur 13. Krissla växer mellan grästuvor, enstaka plantor vid tuvkanterna (t.v.). Lågvuxna krisslebestånd på båda sidor om vägen (t.h.).

Silte Mästermyr östra Storträsk, 6348060/694771, 2018-06-05

Kalkblekemark med både helt öppna partier och de med mer eller mindre tät senvuxen tallskog, mycket torrt för årstiden. Vissa delar rikligt med lågvuxen krissla, andra glest därjämte långa sträckor helt utan krissla. Vid gles förekomst saknades gnagspår. Okulärsök och besiktning. Fynd av två exemplar av *Cassida murraea* och 13 exemplar av *Pilemostoma fastuosum* samt någon *Oidaematophorus* art jämte *Coleophora follicularis*.

Figur 14. Lokalen vid Silte Mästermyr östra Storträsk.

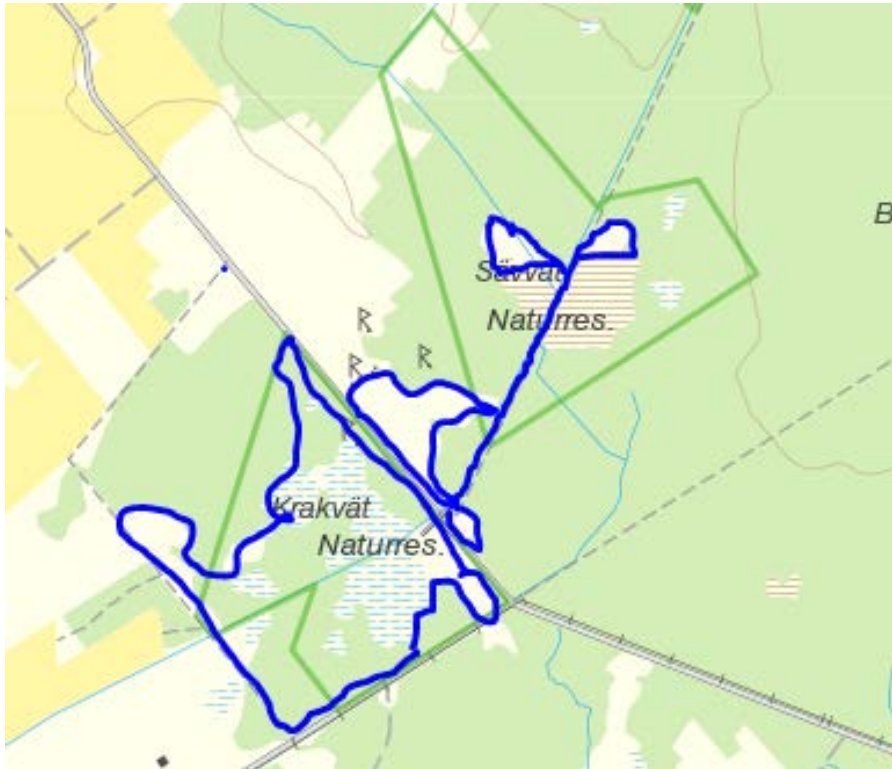

Figur 15. Krisslor runt och mellan grästuvorna (t.v.) samt glesare med krisslor på blottad kalkbleke (t.h.).

Krak- och Sävvat NR, 6339275/692558, 2018-06-09

Krakvät NR växelfuktig, betad blekevät. Enstaka lågvuxna krisslor, gnagspår. Okulärsök och besiktning. Fynd av tre exemplar av *Pilemostoma fastuosum*.

Sävvat NR agmyr omgiven av tallskog. Glest med krissla, gnagspår. Okulärsök och håvning, fynd av tre exemplar av *Cassida ferruginea*.

Figur 16. Lokaler för Krak- och Sävvat NR.

Näs Stora Däppan, 6335846/695184, 2018-06-08

Strandbete, hårt nedbetat av nöt (och gäss?) Inga krisslor hittades vid de öppna delarna, uppe mot skogskanten i de mindre betade områdena fanns lågvuxen krissla kvar, gnagspår. Rikligt med blommande, högväxt krissla längs vägrenen i N-S riktning, gnagspår. Okulärsök och besiktning. Fynd av två exemplar av *Pilemostoma fastuosum* i det med slån igenväxande brynet mellan strandbete och skogsdunge.

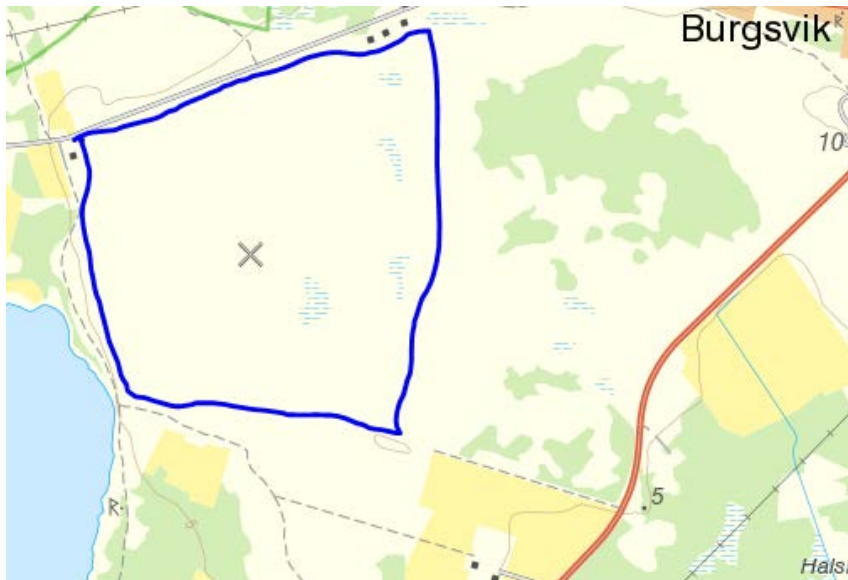
Figur 17. Lokalen vid Näs Stora Däppan.

Figur 18. Nedbetad strandäng utan krisslor (t.v.), i skydd av ungtallar fanns krisslor med *Pilemostoma* (t.h.)

Burgsvik Mjölhatteträsk, 6324974/697177, 2018-06-08

Betad alvarmark med fuktsvackor. Mycket torrt med nedvissnad vegetation. Rikligt med krissla i ett stråk längs med vägen en bit in i hagen, tydliga gnagspår. Något friskare krisslor i fuktsvackorna, också de med gnagspår. Okulärsök och besiktning, försök till insektsug misslyckades i den torra jorden. Inga fynd av sköldbaggar men att lokalen hyser någon eller några arter råder inget tvivel om. Eftersök behöver göras vid en tidigare tidpunkt på våren.

Figur 19. Lokalen vid Burgsvik Mjölhatteträsk.

Figur 20. Stora, öppna ytor med fuktsvackor med krissla i kanterna (t.v.) Ett relativt tätt stråk med lågvuxna krisslor söder om vägen (t.h.).

Sundre Muskmyr NR, 6314913/694214, 2018-06-07

Betad strandäng S och V om agmyren. Områdesvis på den öppna ytan relativt rikligt med lågvuxen krissla ofta tillsammans med lågt krypande slånbuskage, inga gnagspår. Längs stenmuren i O-V riktning finns mer högvuxen krissla med enstaka gnagspår. Okulärsök och besiktning. Mycket blåsigt. Inga fynd av sköldbaggar.

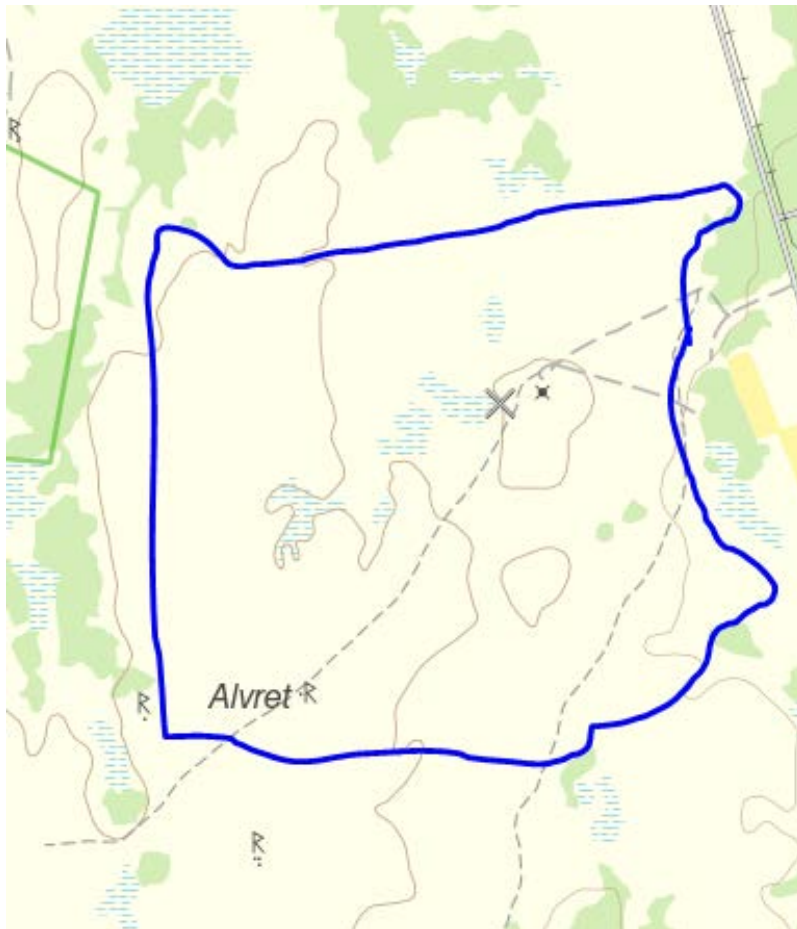
Figur 21. Lokalen vid Sundre Muskmyr.

Figur 22. Lågvuxen krissla inbäddad i slån (t.v.). I skydd av stenmuren fanns enstaka krisslor med gnagspår.

Sundre Alvret, 6314905/695896, 2018-06-07

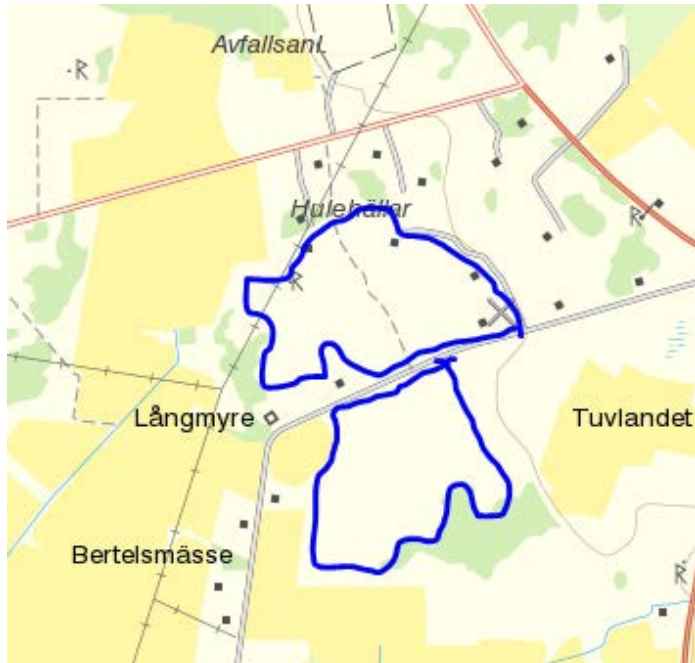
Alvarmark med fuktsvackor, delvis betad med får. Krissla funnen endast vid fuktsvackorna, inga gnagspår. Okulärsök och besiktning. Någon *Oidaematophorus* art samt två exemplar av *Coleophora conyzae* (NT) larver. Mycket torrt.

Figur 23. Lokalen vid Sundre Alvret.

Hamra Hulehällar, 6314901/695891, 2018-06-07

Torräng med alvarmarkskaraktär. Norr om vägen obetat där den östra delen har mer högvuxet gräs, enstaka krisslor med bara några få plantor med gnagspår. Okulärsök och besiktning. Söder om vägen delen delvis betad, mycket torrt med nervissnad vegetation. Inga krisslor funna.

Figur 24. Lokaler vid Hamra Hulehällar.

Figur 25. Torräng norr om vägen, i skydd inne bland enbuskar några enstaka krissleplantor med gnagspår(t.v.). Söder om vägen betad torräng, inga krisslor hittades.

Öja Unghanseskär Långvät, 6326306/702220, 2018-06-08

Strandbete. Området väster om stenvuren obetat vid besökstillfället, inslag av obetat fjolårsgräs noterat. Mycket sparsamt med krissla vid vät- och skogdungekanterna, inga gnagspår. Någon Oidaematophorus-art noterad. Öster om stenvuren välbetat, inga krisslor funna. Okulärsök.

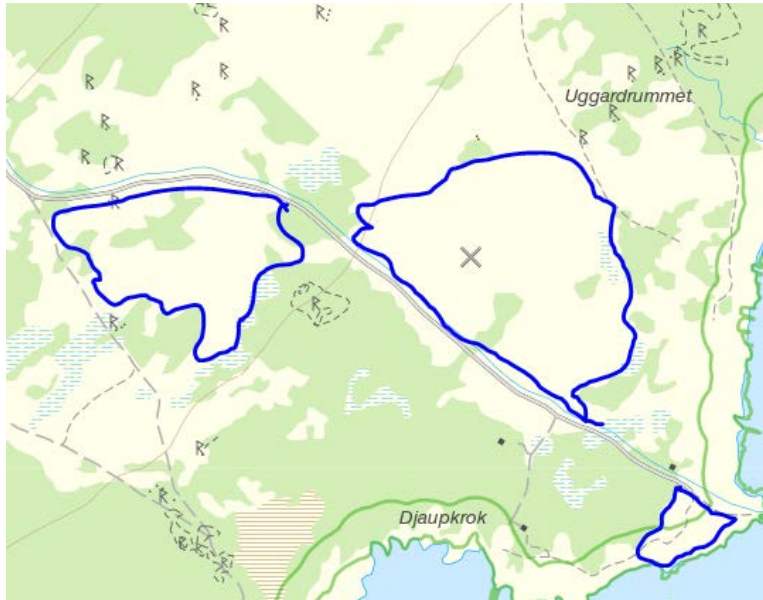
Figur 26. Lokalen vid Öja Unghanse Långvät.

Figur 27. Område norr om stenvuren, obetat med bara några enstaka krisslor i brynmiljön.

Eke Smiss/Kullunde, 6430599/707880, 2018-06-08

Strandbete, västra delar med alvarmarkskaraktär med ett glest tallskikt. Mycket torrt. Vid Kullunde i öst relativt rikligt med lågvuxen krissla mot skogsbrynet, gnagspår. Två exemplar av *Pilemostoma fastuosum* funna. Vid Smiss glesare med krissla, oftast runt tall och en. Två exemplar av *Pilemostoma fastuosum* funna på norra sidan om vägen, inga fynd från vägens södersida. Okulärsök och besiktning.

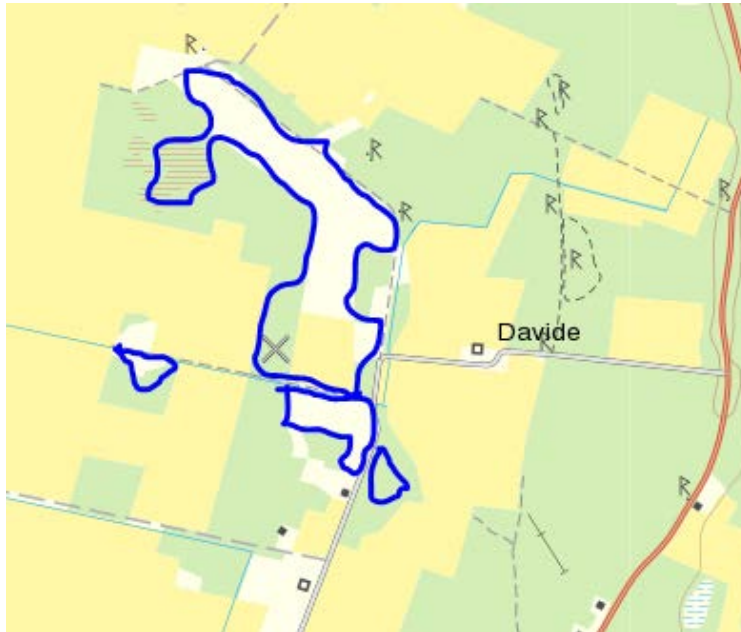
Figur 28. Lokaler vid Eke Smiss/Kullunde.

Figur 29. Skogsbryn vid strandbetet vid Kullunde, *Pilemostoma* funnen (t.v.). Västra delen med alvarmarkskaraktär. Glest med krissla, *Pilemostoma* funnen i skuggan av tallar.

Rone, Davide, 6348570/709251, 2018-06-05

Åkerrenar, våtbryn, tallskog. Enstaka krisslor vid åkerren, inga gnagspår. Rikligt med lågvuxen krissla vid fuktigare blekvät mellan åker och skog, gnagspår. Fynd av tre exemplar av *Cassida ferruginea* samt någon *Oidaematophorus* art. Okulärsök och håvning.

Figur 30. Lokaler vid Rone Davide.

*Figur 31. Rikligt med lågvuxen krissla i brynmiljön mellan åker och tallskog, växelfuktig mark. Fynd av **Cassida ferruginea**.*

Diskussion

Sköldbaggarna verkar föredra lågvuxna krisslor, högvuxna täta krisslebestånd utnyttjas mera sällan. Det verkar vara av mindre ordnad betydelse hur täta krisslebestånden är det räcker med några få plantor per kvadratmeter, märkligt nog även för panter-sköldbaggen eftersom den saknar flygförmåga.

Kanal- och dikeskanter i jordbrukslandskap, åkerrenar och mindre åkervägar är förbisedda möjliga habitat för sköldbaggar, man finner nämligen ofta små krisslebestånd i dessa miljöer och stundom bär dessa krisslor spår av sköldbaggarnas näringsgnag. Det går att eftersöka möjliga sköldbaggeförekomster under den snöfria delen av året. Eftersom det tar nästintill ett helt år för krisslans blad att förmultna, kan man finna fjolårsblad i förnan nästan fram tills växtsäsongens blad faller. Känner man bara igen de karakteristiska gnagspårerna är saken i stort klar, bara att återvända vid nästa lämpliga tidpunkt för att fastställa arttillhörigheten.

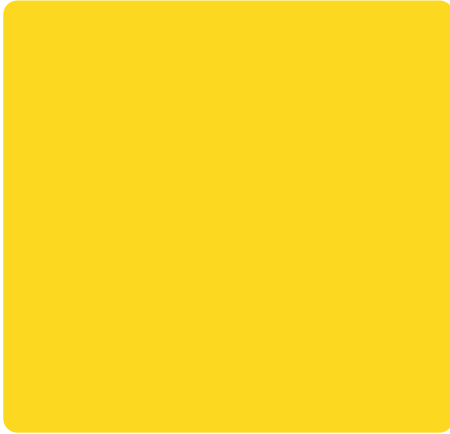
Sköldbaggen klarar även av hårt betade (ej upp trampade) hästhagar eftersom hästarna inte gärna betar krissla. Omvänt kunde häst nyttjas som betesdjur där man vill ge krisslan en konkurrensfördel gentemot gräsarter, då är inte heller tidpunkten för betessläpp av någon större betydelse.

Källförteckning

Lennartsson, T., Björklund, J-O och Wanntorp, H-E. 2014 Åtgärdsprogram för hotade insekter på krisslor 2014–2018. Naturvårdsverket. Rapport 6632.

Magnusson, M. 2012. *Gotländska växter*. Atlantis.

Vi tar Gotland längre

- i dialog och med helhetssyn

Länsstyrelsen ska se till att regeringens och riksdagens beslut, som påverkar länet, får så bra effekt som möjligt. Länsstyrelsen är den mest mångsidiga av Sveriges myndigheter. Våra ansvarsområden och vår kompetens spänner över hela samhällsområdet.

Vi arbetar med:

- att ge råd och information
- att bedriva tillsyn och kontrollera att olika verksamheter följer lagar och riktlinjer
- att ge tillstånd, pröva överklaganden av kommunala beslut och sammanställa information
- att samordna länets krafter genom att ta initiativ till olika möten och aktiviteter
- att ge bidrag till verksamheter av olika slag.

Läs mer på www.lansstyrelsen.se/gotland